

บทที่ 6

บทสรุป

ความคาดหวังของสังคมไทย เกี่ยวกับสตรีนั้น มีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคมในแต่ละยุคสมัย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สังคมไทยเข้าสู่สมัยแห่งการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก เกิดการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม กระแสอิทธิพลวัฒนธรรมแบบตะวันตกได้แพร่เข้ามาในสังคมไทย ก่อให้เกิดกระแสของการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทและฐานะของสตรี ผู้นำและปัญญาชนสมัยปฏิรูปประเทศได้ให้คำจำกัดความแก่บทบาทของสตรีในบ้าน โดยเน้นคุณสมบัติที่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม นั่นคือ การเป็นเมีย แม่ และแม่เรือนที่มีประสิทธิภาพ

ในช่วงปลายสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และในยุคเริ่มต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตย กระแสความคาดหวังของสังคมต่อฐานะและบทบาทของสตรีในยุคนี้ ได้รับอิทธิพลจากแนวความคิด 2 กระแส ที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องในสังคมไทยจนถึงช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งประกอบด้วยกระแสความคาดหวังหลักต่อฐานะและบทบาทของสตรีที่ต้องการเน้นให้สตรีมีฐานะและบทบาทในการเป็นเมีย และแม่ กับกระแสต้นตอเกี่ยวกับสิทธิสตรีที่เริ่มมีสตรีที่มีการศึกษาบางส่วนให้ความสำคัญ

ในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด สตรียังคงถูกคาดหวังให้เป็นเมีย และแม่ ที่มีคุณภาพ อันเป็นความคาดหวังกระแสหลักที่สืบเนื่องมาแต่สมัยจารีต แต่ข้อที่น่าสังเกตก็คือ ในสมัยสร้างชาติมุ่งเชิดชูบทบาท "เมีย" และ "แม่" อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้สังคมและสตรีมองเห็นความสำคัญของบทบาทดังกล่าว การเผยแพร่ความคิดดังกล่าวอย่างจริงจังอาจเรียกได้ว่าเป็นการเผยแพร่ "อุดมการณ์แม่เรือน" ลักษณะการดำเนินนโยบายการเผยแพร่อุดมการณ์ดังกล่าว รัฐบาลได้ใช้แนวทางการเผยแพร่เพื่อให้สตรีได้รับทราบและปฏิบัติตาม โดยผ่านหน่วยงานของภาครัฐบาลและเอกชน บทบาทของบุคคลสำคัญต่างๆ รวมทั้งวิธีการดำเนิน

การของรัฐบาลและเอกชน เพื่อส่งเสริมสตรีให้เป็นแม่ที่ดี เมียที่ดี และแม่เรือนที่ดี

เมื่อพิจารณาถึงความคาดหวังของสังคมที่มีผลกระทบต่อบทบาททางการศึกษาและการประกอบอาชีพ รวมทั้งบทบาททางด้านสังคม พบว่า การจัดการศึกษาสำหรับสตรีในสมัยสร้างชาติ รัฐบาลมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเตรียมพร้อมกุลสตรีที่มีการศึกษาเพื่อรับกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ การเตรียมสตรีที่จะเป็นมารดาที่รู้จักวิธีบริหารเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ และศีลธรรม เพื่อเป็นกำลังของชาติ สตรีที่จะสั่งสอนอบรมลูกได้ดีจะต้องได้เป็นผู้มีความรู้ ฉะนั้นรัฐบาลจึงได้มีการส่งเสริมให้มีการสอนวิชาการช่างขึ้นในโรงเรียนต่างๆ ทั้งของรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ การผลิตครูการเรือนเพื่อออกไปสั่งสอนสตรีไทยให้รู้จักอบรมและเลี้ยงดูเยาวชนผู้เป็นกำลังของชาติที่จะนำประเทศไปสู่ความเป็นอารยะ รวมทั้งการจัดตั้งโรงเรียนสตรีถึงขั้นมัธยมทั่วทุกจังหวัดเพื่อส่งเสริมและบำรุงสตรีในส่วนภูมิภาคให้เป็นมารดาที่ดีต่อไปในภายหน้า ในระดับอุดมศึกษาของสตรี แม้ผู้นำทางการศึกษาจะให้ความสำคัญต่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของสตรีและระบบการศึกษาสมัยใหม่จะทำให้สตรีก้าวเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมมากขึ้น หากแต่เงื่อนไขบางประการ อาทิ ค่านิยมในสังคมขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคม ทำให้โอกาสทางการศึกษาของสตรีในระดับอุดมศึกษามีน้อยกว่าชาย อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนกับชายแล้ว การจัดการศึกษาสำหรับสตรียังคงมีการจำกัด และมีลักษณะที่มุ่งเสริมสร้างคุณสมบัติแม่เรือนให้สตรี

สำหรับบทบาทการประกอบอาชีพของสตรีไทยนั้น โดยที่สมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นผลให้สตรีไทยออกมามีบทบาทในการประกอบอาชีพมากขึ้นนอกเหนือจากอาชีพ ครู และพยาบาล อาทิ ข้าราชการสตรีในกระทรวงต่างๆ ทหารหญิง และอาชีพที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจใหม่ เช่น พนักงานโรงแรม เป็นต้น แต่สังคมในสมัยสร้างชาติยังคงเปิดโอกาสสำหรับสตรีในการประกอบอาชีพน้อยกว่าชาย

ทางด้านปฏิบัติการของสตรีไทยตอนนโยบายเชิดชูบทบาทของการเป็น "เมีย" และ "แม่" นั้น พบว่าการมีปฏิบัติการสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม กล่าวคือ ทศนะ เริงบวกลตอนโยบายของรัฐ ปรากฏในกลุ่มของสตรีชั้นสูงและข้าราชการสตรี ทั้งนี้เนื่องจากสตรีกลุ่มนี้มีความรู้ลึกซึ้งพอจะต่อการทำได้ออกมามีบทบาทในการช่วยเหลือสังคม การดำเนินงานสงเคราะห์สตรีไทยทั่วไป อย่างไรก็ตามได้เกิดทศนะ เริงลบในกลุ่มสตรีชั้นกลางบางกลุ่ม

โดยเฉพาะกลุ่มบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย เนื่องจากสตรีกลุ่มนี้ตระหนักว่าการออกมามีบทบาททางสังคมของสตรีในยุคนั้น ยังคงมีข้อจำกัดอยู่เพียงแค่มบทบาทในครอบครัวและปัญหาความเท่าเทียมในสังคม อย่างไรก็ตามสตรีกลุ่มนี้ก็มิได้แสดงปฏิกิริยาการเรียกร้องเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด เพราะมีข้อจำกัดในขณะนั้น ได้แก่ ภาวะการเกิดสงคราม และการควบคุมหนังสือ เป็นต้น สำหรับสตรีสามัญชนซึ่งมีสถานภาพตลอดจนความแตกต่างของบรรทัดฐานทางสังคม และแบบแผนพฤติกรรมแตกต่างจากสตรีชั้นสูงนั้น ไม่อาจปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับแนวคิดของรัฐบาลได้มากนัก เนื่องจากสตรีสามัญชนมีโอกาสรับรู้นโยบายของรัฐน้อยกว่าสตรีชั้นสูงและสตรีชั้นกลาง ทั้ง "อุดมการณ์แม่เรือน" ในหลายๆ ประการ ก็ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสตรีสามัญชน

น่าสังเกตว่า ผลของการเผยแพร่ "อุดมการณ์แม่เรือน" ด้วยการดำเนินนโยบายเชิงอุปถัมภ์ของการเป็น "เมีย" และ "แม่" ในสมัยสร้างชาติของ จอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น แม้จะเป็นผลกระทบต่อบทบาทของกลุ่มสตรีชั้นสูงและชั้นกลางในสมัยต่อมา กล่าวคือ การจำกัดโอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพบางประการของสตรีดังกล่าวมาแล้ว แต่อาจวิเคราะห์ได้ว่า นโยบายดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่รัฐบาลสนับสนุน ได้มีการเปลี่ยนแปลงความนึกคิดของสตรีกลุ่มนี้เป็นอย่างมาก ดังเช่นให้สตรีกลุ่มนี้เกิดความเชื่อมั่นว่า นี่คือก้าวสำคัญของสตรีผู้สังคม สตรีกลุ่มนี้ยังได้รับการคาดหวังให้ออกมา มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายการเผยแพร่อุดมการณ์ดังกล่าวด้วยการเข้าร่วมเป็นกรรมการในคณะกรรมการชุดต่างๆ อาทิ คณะกรรมการพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเผยแพร่อุดมการณ์แม่เรือนให้กับสตรีทั่วไปได้รับทราบและปฏิบัติตาม เหล่านี้นับเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้สตรีกลุ่มนี้เริ่มตระหนักและเห็นปัญหาความไม่ชอบธรรมที่สตรีได้รับ เมื่อสภาพสังคมและการเมืองเปลี่ยนแปลงไปในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง สตรีกลุ่มนี้จึงเริ่มออกมา มีบทบาทในการเรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเฉพาะข้อกําหนดทางกฎหมายที่จำกัดบทบาทของสตรีในการพัฒนาหน้าที่การงานในฐานะเป็นผู้หญิง ดังปรากฏว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2496 ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในฐานะประธานสภากวีวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ได้ทรงรณรงค์ให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2495 ที่ปิดกั้นโอกาสสตรีในการเข้ารับราชการในตำแหน่งต่าง ๆ

นอกจากนี้กลุ่มบัณฑิตสตรีทางกฎหมายซึ่งมาจากการรวมตัวของสตรี ที่ได้มี
 โอกาสศึกษาด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองต่อเนื่องมาโดยตลอดใน
 สมัยสร้างชาติจนถึง ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สตรีกลุ่มนี้ซึ่งเห็นปัญหาความไม่เท่าเทียม
 กันระหว่างเพศ โดยเฉพาะกฎหมายครอบครัว จึงได้เริ่มดำเนินการขอแก้ไขกฎหมาย
 ที่สร้างความไม่เป็นธรรมแก่สตรี โดยการเสนอให้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่ง
 และพาณิชย์ ว่าด้วยกฎหมายครอบครัวซึ่งลิดรอนและบั่นทอนสิทธิและเสรีภาพของสตรี

โดยเหตุนี้อาจสรุปได้ว่า นโยบายหรือความคาดหวังในสังคมสมัยสร้างชาติ
 ทำให้ "อุดมการณ์แม่ เรือน" ปรากฏชัดเจนในยุคสมัยหนึ่งในสังคมไทย และได้ส่งผ่านค่านิยม
 ดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันบทบาททางด้านสังคมของสตรีชั้นสูงที่มีมากขึ้น และ
 โอกาสทางการศึกษากฎหมายที่เพิ่มมากขึ้นของสตรี เท่ากับเป็นการเริ่มเพาะความคิดของกลุ่ม
 สตรีดังกล่าวให้ออกมาเรียกร้องสิทธิสตรี ซึ่งยังถูกจำกัดอยู่บางประการ ในสมัยต่อมา